

Заключний документ

Семінару зі сталого виробництва та споживання для країн західних СЕКЦА,
17—19 квітня 2007 р., м. Київ.

Ми, представники екологічних громадських організацій Білорусі, Молдови, Росії та України, зібралися, щоб обговорити прогрес кожної із наших країн у переході до сталих (екологічно збалансованих) моделей виробництва та споживання на основі звітів країн, їх місце та роль у регіональному та глобальному процесах, частиною яких є СВС («Довкілля для Європи» та Комісія зі сталого розвитку та споживання ООН), провели семінар та телеконференцію Київ-Тбілісі-Амстердам-Женева-Копенгаген і дійшли висновку, що:

1. Загалом пріоритети та цілі сталого розвитку (СР) або повністю відсутні в стратегіях розвитку, або мають цілком декларативний характер, принципи СВС навіть не обговорюються, а термінологія СВС відсутня. Спостерігається регрес щодо прийняття до уваги положень СР в програмах та планах розвитку порівняно з кінцем 90-х та втрата інтересу до цієї тематики, або СР трактується виключно як безкризовий ріст економіки. Індикатори СР не затверджені, а застосування СЕО не є закріплене законодавчо.
2. Місцеві плани дій 21 не є численними, а саме вони визначають реальне практичне втілення СВС. Ситуація із законодавчим забезпеченням сталого розвитку погіршується, багато нових законів, що приймаються, у корені заперечують принципи СР, але визначають законодавче поле не багато років уперед.
3. Такий підхід відображає реальну потребу країн швидкими темпами підняти доходи населення до рівня 80-х років, при цьому екологічна складова соціально-економічного розвитку сприймається як перешкода для досягнення цієї цілі.
4. Система економічних стимулів екологізації виробництва та споживання — відсутня, а екологічні штрафи та платежі мізерні порівняно з необхідними вкладаннями в модернізацію. Таким чином, необхідне Західним СЕКЦА економічне зростання відбувається на застарілій матеріально-технічній базі, що неминуче супроводжується збільшенням забруднення довкілля, а також підвищеною загрозою техногенних катастроф. Реформа екологічної політики відбувається дуже повільно, чи не відбувається зовсім, інтеграція екологічної політики носить декларативний характер, інноваційна складова економічного розвитку в цілому дуже мала.
5. Щодо передумов для зміни моделей споживання необхідно відзначити, що в Західних СЕКЦА відбувається споживчий бум після десятиліть обмежень у рамках адміністративно-командної економічної системи, хоча середній рівень споживання й утворення відходів на душу населення все ще нижче, ніж у країнах ЦСЄ, Західної Європи та Америки.
6. У досліджених країнах відсутня політична воля для практичного переходу до СР/СВС. При цьому, якщо така політична воля раптом з'явиться, інституційна система не готова до цього.
7. Загальною є тенденція переваги зовнішніх стимулів над внутрішніми задля здійснення реформ з інтеграції екологічної політики в сектори економіки. При цьому, негативний зовнішній стимул є більш дієвим, наприклад, випадки ембарго призводили до ланцюгової реакції з міжнародної сертифікації різних видів продукції, що знову призводить до осмислення економічних вигод від дотримання природоохоронних вимог.
8. Перехід до СВС — складне завдання, що вимагає зміни суспільних відносин і кардинальних реформ в економічній і соціальній сферах. Для його вирішення нашим країнам

із перехідною економікою необхідно використати досвід реформ тих країн, які досягли прогресу в реалізації моделей СВС.

9. Такі можливості надає регіональний процес «Довкілля для Європи», який позитивно впливає на реформування екологічної політики в наших країнах. Спущені зверху міжнародні ініціативи ДдЄ, як правило, дають позитивний поштовх, але відсутність внутрішніх стимулів і національної основи здійснення приводить до загасання імпульсу.

10. Проблеми СВС наших країн мають більш адекватно відобразитися в міжнародних документах. Ми вітаємо включення до порядку денного 6-ї конференції міністрів «ДдЄ» теми «Екологічна політика та міжнародна конкурентоспроможність у світовій глобалізації: бар'єри для країн із низьким рівнем доходів у регіоні ЄЕК ООН», у рамках якої відбудеться обговорення документа категорії 1 із СВС, який затверджуватиметься міністрами.

Ми вважаємо що п. 8 цього документу має виключити з переліку загальних найгостріших проблем застарілі пестициди (які не є проблемою СВС) і включити такі дуже важливі проблеми як незбалансоване чи навіть виснажливе використання відновлювальних ресурсів (вода, біорізноманіття) та проблему зростання промислового виробництва на зношеній матеріально-технічній базі при домінуванні в структурі ресурсо- та енергоємних виробництв, що призводить до зростання екологічного забруднення. Ми вважаємо, що опис діяльності міжнародних організацій в документі можна було б скоротити за рахунок більш розгорнутого опису ситуації в суб-регіонах ЄЕК ООН, а саме СЕКЦА.

11. Процес Комісії зі сталого розвитку ООН значно менше впливає на формування політики розвитку в наших країнах. Країни практично не беруть участь у підготовці й проведенні її щорічних засідань, а рішення КСР ООН не використовуються для національних реформ і навіть для просвітницьких цілей.

12. На цьому тлі підсилюється руйнування довкілля, прискорюється знищення біологічного й ландшафтного різноманіття, у тому числі шляхом руйнування системи природно-заповідного фонду.

13. Сфера виробничих відносин характеризується домінуванням енерго- і ресурсоємних підприємств, зношеністю інфраструктур, відсутністю відповідальності власника перед суспільством, відсутністю економічних стимулів для вдосконалення екологічного управління на підприємствах. Спостерігається тенденція збільшення експорту брудних технологій з території країн ЄС, що, ймовірно, пов'язана із прийняттям REACH. У той же час підприємства стоять перед викликом необхідності переходу до міжнародних стандартів й освоєння інших правил гри.

14. У сфері енергетики сталі форми виробництва практично відсутні. Усі вивчені країни, окрім Молдови, планують будівництво нових АЕС, хоча ці плани представляються нереалістичними з багатьох причин. Відновлені гігантські будівництва радянських часів ГАЕС із метою регулювання неманеврених потужностей АЕС. Для таких малозабезпечених водними ресурсами країн як Україна, подібні проекти можуть стати причиною кризи водопостачання населення й виникнення техногенних катастроф різного ступеня складності. Частина ВДЕ в енергетичних балансах залишається вкрай низкою, заплановані інвестиції в їхній розвиток є незначними в порівнянні із джерелами, що працюють на викопному і ядерному паливі.

15. Посилюється негативний вплив на здоров'я населення від забруднення довкілля, особливо повітря. Нормативно-законодавча база базується на системі гігієнічного регламентування гранично-припустимих концентрацій (ГПК) і орієнтовно-безпечних рівнів впливу (ОБРВ), які використовуються як тимчасові нормативи для окремих технологій і підприємств. Це не дозволяє використовувати оцінку економічної ефективності при оцінці природоохоронної діяльності та зневажає негативним впливом середовища на гіперсенситивні групи населення. У зв'язку із цим, неможливо визначити витрати з боку суспільного й індивідуального здоров'я населення, що не дозволяє вираховувати «користь—шкоду» від антропогенної діяльності, в т.ч. промислових підприємств, автотранспорту. Недоврахування цього призводить до перекручувань у регулюючій системі. Результатом діяльності, що заснована на критеріальному підході, є недосконала система оподаткування підприємств, несправедливий розподіл грошей в екологічних фондах, відсутність системи профілактики негативного впливу забрудненого атмосферного повітря на здоров'я населення, відповідно, формування соціальних фондів, спрямованих на зниження негативного впливу забрудненого навколишнього природного середовища на людину і саме довкілля.

16. У той самий час, незважаючи на ці та інші загальні риси проаналізованих країн, кожна з них має свої особливості, без урахування яких у багатосторонньому співробітництві прогрес із переходу до сталих моделей виробництва та споживання є неможливим.

17. Західні СЕКЦА поділяються на експортерів та імпортерів енергоносіїв. При врахуванні загальної риси домінування енерго- та ресурсоемних виробництв у наших індустріалізованих країнах, така відмінність визначає принципово різні моделі поведінки. Можна очікувати, і така тенденція вже з'явилася в Біларусі, що країни-імпортери при неухильному підвищенні цін на енергоносії, будуть докладати більше зусиль з метою зниження затрат енергії на одиницю ВВП, модернізації та реструктуризації економік, що разом з економічним ефектом завжди веде до зменшення техногенного навантаження на довкілля.

18. Західні СЕКЦА відрізняються за забезпеченістю природними та викопними ресурсами: чим бідніше ресурсна база, тим розвиненішою є законодавча база та інституційна структура охорони довкілля. Форми акумулювання екологічних платежів та їх послідовного використання також різняться.

19. Політика сусідства ЄС буде стимулювати природоохоронні реформи та розвиток принципів СР в Молдові, Україні та Біларусі, посилюючи зовнішні позитивні стимули, які були зазначені вище.

20. У країнах склалися різні законодавчі умови і практики із залучення громадських організацій до процесів прийняття державних рішень. Не всі країни Західних СЕКЦА є сторонами Організації Конвенції, в деяких країнах законодавство і практики із забезпечення залучення громадських організацій до консультацій з урядом постійно розвиваються, а в деяких — ні. У той самий час екологічні громадські організації є основним носієм інституційної пам'яті реформи екологічної політики в країнах перехідного періоду, що характеризується частими змінами уряду, програмних документів та спеціалістів урядових структур. Досвід, знання та потенціал із здійснення національних екологічних НУО все ще

не використовується ефективно ані міжнародними організаціями, ані національними урядами.

21. Ми закликаємо національні НУО СЕКЦА до створення робочих груп та мереж НУО з СВС для стимулювання уряду до проведення більш ефективних реформ й здійснення загального контролю за дотриманням природоохоронного законодавства. Найкраща організація нашої діяльності сприятиме більш інтенсивному обміну досвідом та координації дій для здійснення впливу на уряди з пришвидшення інтеграції екологічної політики в стратегії соціально-економічного розвитку і пріоритезації природоохоронних завдань. Проведення громадських просвітницьких та лобістських кампаній, спрямованих на просування та впровадження цінностей сталого розвитку в політиці та повсякденному житті, а також розвиток освіти для сталого розвитку, участь в законотворчій діяльності шляхом обговорення законодавчих та нормативних документів з метою просування і відображення ідей СВС у відповідних актах, здійснення демонстраційних проєктів з впровадження сталих технічних рішень є пріоритетними напрямками діяльності НУО СЕКЦА на сьогоденному етапі перехідного періоду.

22. Ми підтримуємо Брюссельську декларацію Екофоруму і закликаємо цю міжнародну коаліцію та її РГ ПДОНС надати більшу підтримку національним коаліціям та мережам екологічних НУО, що займаються аналізом та громадським лобюванням реформи екологічної політики, а також сприянню переходу до сталих моделей виробництва та споживання в країнах СЕКЦА.

23. Ми закликаємо національні уряди країн СЕКЦА надавати велику підтримку діяльності коаліцій та мереж НУО, що працюють за тематикою охорони довкілля та сталого розвитку з метою більш ефективного використання можливостей та експертизи НУО для підготовки та здійснення політики й законодавства з СР/СВС.

24. Ми закликаємо Міністрів країн-донорів розглянути можливість здійснення більшої підтримки діяльності національних мереж та коаліцій НУО країн СЕКЦА із здійснення рішень Белградської конференції з СВС та реформування екологічної політики.

25. В умовах щорічного зменшення донорської допомоги, ми пропонуємо урядам та міжнародним організаціям переглянути плани й порядок проведення різноманітних зустрічей та засідань, і там, де це є розумним, використати потяг, а не повітряний транспорт для подорожей до міста наради, а також використовувати сучасні телекомунікаційні технології. Такий підхід не тільки суттєво зменшить бюджети чисельних нарад, але й зменшить негативний вплив на клімат Землі.